

ПЛАН-КОНСПЕКТ ЗА ПОДГОТОВКА

за теста по философия – XII клас, Модул 5: Философия и политика

Учебна 2026/2027 година

Как е устроен тестът: 33 въпроса с избираем отговор (по 1 точка), анализ на политическа тема от гледна точка на три идеологии (5 т.) и кратко есе за демокрацията (5 т.). Общо 43 точки.

Тема 1. Политика и държава

- **Политика** – изкуството на възможното и борба за власт; дейност по управлението на обществото.
- **Политическа култура** – ценности, нагласи и модели на поведение на хората спрямо политиката.
- **Функции на държавата:** сигурност и ред, регулиране на икономиката, социални услуги. **Контролът върху личния живот** на гражданите **не е** функция на демократичната държава.
- **Форми на управление според Аристотел:** управление на **един** (монархия / тирания), на **малцина** (аристокрация / олигархия) и на **мнозина** (полития / демокрация). В теста се търси групата „**монархия, олигархия, демокрация**“.
- **Представителна демокрация** – гражданите избират представители, които управляват от тяхно име. Предимство: позволява **управление на големи държави**. При **пряката демокрация** гражданите решават сами (референдум).
- **Добро управление** – прозрачност и отчетност.
- **Тоталитарен режим** – **тотален контрол** върху обществото и икономиката, една партия, цензура. Противоположност – **демокрацията** с многопартийност и защита на правата.
- **Политически партии** в демокрацията – **представяват различни интереси** и участват в изборите.

Тема 2. Политически идеологии

Идеология	Основни ценности	Отношение към държавата и пазара
Либерализъм	Индивидуална свобода, права на човека, равенство на възможностите	Ограничена държава, свободен пазар (класически либерализъм)
Консерватизъм	Традиция, семейство, ред, религия, национална идентичност, постепенни промени	Силна държава в сигурността, предпазливост към резки реформи
Социализъм	Социално равенство, солидарност, разпределение на богатството	Активна държавна намеса, социални програми
Комунизъм (Маркс)	Безкласово общество, обща собственост	Премахване на частната собственост върху средствата за производство

- **Леви идеологии** – подкрепят **социално равенство и разпределение на богатството**. **Десни** – свободен пазар, по-малко държава, традиция.
- **Свободен пазар** – икономика, управлявана от **търсенето и предлагането** с минимална държавна намеса.
- **Маркс:** комунизмът цели **премахване на класовите различия и обща собственост**. **Диктатура на пролетариата** – управление на работническата класа в преходен период.

- **Теория и практика на комунизма:** теорията обещава безкласово общество, а на практика (СССР, България до 1989 г.) се стига до диктатури.

Тема 3. Гражданско общество и обществен контрол

- **Гражданско участие** – гласуване, протести, участие в НПО и граждански инициативи.
- **Гражданско общество** – **контролира властта** и изразява обществените интереси; не е част от държавата.
- **Корупция** – опасна, защото **подкопава доверието в институциите** и нарушава равенството.
- **Прозрачност** – позволява **обществен контрол** и намалява корупцията.
- **Медиите** – **информират гражданите и контролират властта** („четвъртата власт“).
- **Обществен контрол** – чрез избори, свободни медии, гражданско общество и независим съд.

Тема 4. Справедливост и равенство

- **Либерална концепция за справедливост** (Джон Ролс) – **равенство на възможностите** и **процедурна справедливост** (честни правила за всички).
- Справедливостта може да **изисква определена степен на равенство**, но не непременно пълно равенство.
- **Дистрибутивна (разпределителна) справедливост** – справедливо **разпределение на ресурси и блага** в обществото.

Тема 5. Идентичност и мултикултурализъм

- **Културната идентичност** оформя **политическите предпочитания и ценности**.
- **Мултикултурализъм** – съжителство на различни култури. Предизвикателство: **баланс между многообразие и социална кохезия** (сплотеност).
- **Идентитарна политика** – защитава правата и интересите на групи, обединени от **идентичност** (етнос, пол, сексуална ориентация).

Тема 6. Глобализация и международна политика

- **Глобализация** – води както до **икономическа интеграция**, така и до **загуба на национален суверенитет**.
- **Новите технологии** улесняват **комуникацията и мобилизацията** на гражданите.
- **Глобално управление** – **международни организации и многостранни договори** (ООН, ЕС, НАТО, СЗО). ООН улеснява сътрудничеството и решаването на глобални проблеми.
- **Мека сила** (Джоузеф Най) – влияние чрез **култура, ценности и привлекателност**, а не чрез оръжие или санкции.
- Външната политика зависи и от **икономически фактори**: търговски интереси, ресурси, икономически съюзи.

Тема 7. Отворен въпрос: една тема през три идеологии (5 т.)

Как да отговорите (всяка стъпка носи 1 точка):

1. Назовете ясно избраната актуална тема.
2. Либерална гледна точка.
3. Консервативна гледна точка.
4. Социалистическа гледна точка.

5. Сравнете позициите и напишете собствен извод.

Пример за тема „Безплатно висше образование“:

Идеология	Възможна позиция
Либерализъм	Всеки трябва да има равен шанс; държавата да осигури стипендии и кредити, но университетите да са свободни и да се конкурират.
Консерватизъм	Образованието е заслуга и лична отговорност; да се пазят качеството и традициите на университетите, без резки реформи.
Социализъм	Образованието е право на всички; държавата трябва да го финансира, за да не зависи от доходите на семейството.

Други възможни теми: данъци, пенсии, миграция, здравеопазване, климатични мерки, минимална работна заплата. Изберете тема, по която можете да обясните и трите позиции.

Тема 8. Есе: предизвикателствата пред демокрацията в XXI век (5 т.)

Структура:

1. Увод – ясна теза (например: „Днес демокрацията е застрашена не толкова от външни врагове, колкото от недоверието на собствените си граждани.“).
2. Изложение – поне две предизвикателства, всяко с обяснение защо е опасно.
3. Заключение – обобщение и извод (какво може да се направи).

Възможни предизвикателства:

- **Дезинформация и фалшиви новини** в социалните мрежи – хората вземат решения въз основа на лъжи.
- **Популизъм** – прости обещания за сложни проблеми; противопоставяне на „народа“ и „елита“.
- **Ниска избирателна активност** и недоверие към институциите.
- **Корупция** – подкопава равенството пред закона.
- **Поляризация** – обществото се разделя на враждуващи лагери, които не разговарят.
- **Глобализацията** – важни решения се вземат извън националната държава.
- **Изкуственият интелект и данните** – манипулиране на избиратели, наблюдение, заплаха за личния живот.

Съвети за теста

- При въпросите с избор внимавайте за думите „само“, „пълна“, „няма“ – отговорите с тях обикновено са грешни.
- В отворените въпроси назовавайте понятията точно (либерализъм, гражданско общество, прозрачност).
- Пишете на книжовен български и проверете текста преди предаване.

Изготвил:

Боян Михайлов